

„ბაზალეთის ტბის“ სიმბოლიკისათვის

მომავლის შინაგანი რწმენითა და იმედით აღვსილი ილია, ღვთაებრივი ნების აღსასრულებლად და დაკარგული ჰარმონიის, „მშვენიერი ქვეყნისა“ და „მშვენიერი ერის“, აღსადგენად დაეძებს გმირს, „ყამითი ყამად“ რომ მოევლინება ხოლმე მამულს მხსნელად.

„მაგრამ ქართველნო, სად არის გმირი, რომელსაც ვეძებთ, რომლისთვისც ვტირით?“, – სვამს კითხვას ილია და პასუხი მისსავე ლექსში – „ბაზალეთის ტბა“ ამოიკითხება.

მეცნიერ-კრიტიკოსთა უმრავლესობა (პ. რატიანი, გ. ჯიბლაძე, გ. ქიქოძე, ლ. მინაშვილი...) ამ რაინდად მიიჩნევს ბაზალეთის ტბის ძირას მდგარ აკვანში მყოფ ყრმას. ასეთი მოსაზრება ტრადიციულ შეხედულებად იქცა და ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლის მშობლიური ლიტერატურის სახელმძღვანელოშიც ლექსი ამგვარი დატვირთვით არის მონოდებული. ლექსის დეტალური ანალიზი, ჩვენი აზრით, სხვაგვარ წაკითხვას წარმოაჩენს. „ბაზალეთის ტბაში“ სამი სახე-სიმბოლო შეიძლება გამოიყოს: „დედა სახელდებული“, „ვაჟკაცი სახელოვანი“ და ოქროს აკვანში მყოფი ყრმა. ლექსი ლეგენდის საფუძველზეა შექმნილი. მასში მრავლად არის მითოლოგიურ-ალეგორიული პლასტი, რომელსაც პოეტი ქრისტიანული სიმბოლიკით ტვირთავს.

ლექსი იწყება ბაზალეთის ტბის ძირას, წყლის ქვეშ არსებული წალკოტის აღწერით. იგი „უცხოა“, რაც მის განსაკუთრებულობასა და იდუმალებას მოასწავებს; მწვანეა წალკოტი და „ქვეყნისა დროთა ტრიალსა იგი არ ემორჩილება“. ზოგადად, გაზაფხული და „მწვანე“ (სიმწვანე) განახლების სიმბოლოა და სუ-

ლიერი შინაარსით აღდგომას უკავშირდება. ილია სწორედ ამ თვალსაზრისით მსჭვალავს „მწვანისა“ და „გაზაფხულის“ ცნებებს:

ვერ ერჩის თურმე მის მწვანეს
ვერც სიცხე, ვერცა ზამთარი,
და იმის მზიან ჩრდილებში
მუდამ გაზაფხული არი.

აქვე შემოდის „მზიანი ჩრდილის“ მხატვრული სახე. იგი ღმერთს – „მზიან ღამეს“ მიემართება და მოასწავებს, „რამეთუ ბნელი შენ მიერ არა დაბნელდეს, და ღამე, ვითარცა დღე განათლდეს; ვითარცა ბნელი მისი, ეგრეცა ნათელი მისი“ (ფსალმ. 138, 12). ლექსში თანდათანობით იკვეთება სხვადასხვა სახე-სიმბოლოები, რომელთა განმსაზღვრელია ღვთაებრიობა.

ლექსი გვამცნობს, რომ ტბის ნალკოტში ოქროს აკვანი „არისო“. ეს უკანასკნელი სიტყვა მიგვანიშნებს მასში თქმულების არსებობაზე. ილია ნალკოტის უცვლელობას და გარინდებულ სიმშვიდეს მხოლოდ გრძნეული სირინოზებით ახმიანებს, რომლებიც გალობა-სიმღერით თავს ეხვევიან ყრმას. ამ მითიურ არსებათა შემოყვანა ზღაპრულ ნალკოტში მყოფობის განცდას აძლიერებს. ამასთანავე მიგვანიშნებს, რომ წყლის ქვეშ რაღაც იდუმალი, კაცთაგან ხელუხლებელი, წმინდა სიცოცხლეა.

საინტერესოა „ბაზალეთის ტბის“ ოქროს აკვნის ისტორია. ცნობილია, რომ ილიამ ხალხური თქმულება ლიტერატურულ ნაწარმოებად გარდასახა. ლეგენდა გვამცნობს, რომ ერთ პატარძალს კოშკში ოქროს აკვანში ჩანვენილი, ოქროსქოჩრიანი ვაჟი ჰყოლია. ჭიდან წყლის ამოღების შემდეგ, მას პირახდილი დარჩენია ჭა, საიდანაც ძლიერი წყალი ამოვარდნილა და მთელი სოფელი კოშკიანად ჩაძირულა. ლექსის მიხედვით კი, ოქროს აკვანი თურმე თამარ მეფეს ჩაუდგამს, ქართველ ერს კი ტბადქცეული ცრემლი კარვად გადაუხურავს ოქროს აკვანში მყოფი ყრმისათვის:

ამბობენ, - თამარ დედოფალს
ის აკვანი იქ ჩაუდგამს
და ერს თვისთა ცრემლთ ნადენით
ტბა კარვად ზედ გადუხურავს.

ამ აქტით ლექსში მთავრდება ლეგენდა, რომელიც არ გვი-
მხელს, თუ ვინ წევს აკვანში. აქ ილია ხმამაღლა ფიქრობს და
კითხვის ფორმა აქვს მის სათქმელს, რომელიც ერთდროულად
პასუხსაც მოიცავს:

იქნებ, აკვანში ის ყრმა წევს,
ვისიც არ ითქმის სახელი,
ვისაც დღე-და-ღამ პნატრულობს
ჩუმის ნატვრითა ქართველი?

თავის მხრივაც პოეტი ტაბუს ადებს აკვანში მნოლი „ყრმის“
ვინაობას, რითაც ხაზს უსვამს მასში ღვთაებრივის არსებობას.
იგი ქართველთა ჩუმი ნატვრაა, რომლის ხმამაღლა წარმოთქმის
არც მოთხოვნილება, არც ძალისხმევა არსებობს ილიას თანამე-
დროვე ეპოქაში. „ბაზალეთის ტბის“ მთავარი გამჭოლი ხატია
ოქროს აკვანში ჩასვენებული ყრმა. ამ მხატვრულ ფენომენში
სამსახოვანი სიმბოლიკაა: ოქრო, აკვანი, ყრმა. მითოსის კვალო-
ბაზე ოქრო მზიურობის შემცველი სახეა, იგი სიმბოლური თვა-
ლსაზრისით ხშირად გამოიყენება სულის ნიჭის ძალთა აღსანი-
შნად (იოზ. 28,15). ამასთანავე ჭეშმარიტ რწმენასა და ცოდვათა-
გან ხსნას გამოხატავს; აკვანი კი სიცოცხლის სიმბოლოდ აღი-
ქმება. ყრმა-ჩვილი იმთავითვე მიემართება „ყრმა“ იესოს და
უკვე შობილს ნიშნავს. სირინოზთა მომაჯადოებელი სიმღერა
და ყრმისადმი ტრფიალი კი მაჩვენებელია იმისა, რომ განა-
ხლება-აღდგომის ჟამი ჯერ კიდევ არ არის დამდგარი.

ზემოთქმულის საფუძველზე შესაძლებელი ხდება აიხსნას ლე-
გენდის პერსონაჟის - პატარძლის სახეში თამარის ხატით ჩანა-
ცვლების მიზანი. ეს ერთგვარი შეხსენებაა იმისა, რომ „ანმყო
შობილი წარსულისაგან, არის მშობელი მომავალისა“; წარსულის
ბაძვით ანმყოში უნდა შეფასდეს ერის სულიერი ყოფა და და-

ისახოს უკეთესი მერმისის ზრდა. თამარის ხატის მოხმობით მი-
ნიშნებულია საქართველოს ისტორიული წარსული, როგორც
უმაღლეს იდეალთა ზეობის ხანა. მეფეთა-მეფის მიერ ოქროს
აკვანში ყრმის ჩანვენა და ერის გულიდან მოწურვილი ცრემლით
მისი დაფარვა ჭეშმარიტი რწმენისა და ფასეულობის „დამარხ-
ვა“-შენახვას უნდა გულისხმობდეს. ოქროს აკვნის „ყრმაზე“ და-
დენილი ერის ცრემლი სინანულის ცრემლია. სინანულში კი
ხსნაა: „იქმნნეს ცრემლი პურად ჩემდა დღე და ღამე“ (ფსალმ.
41,4).

ბაზალეთის ტბის „წყლის ქვეშე“ აყვავებულ წალკოტშია სი-
ცოცხლის წყლის წყარო, რომელსაც უსასყიდლოდ მიიღებს
მწყურვალი: „მე წყურვილსა მივცე წყაროსა მისგან წყლის
ცხოველისა უსასყიდლოდ“ (გამოც. 21,6).

ბიბლიის მიხედვით კარავი უფლისა სახლია: „მზესა აღდგა
კარავი თვისი, და თავადი, ვითარცა სიძე რაჲ გამოვალნ ეზოთ
თვისით, იხარებდეს ვითარცა გმირი სრბად გზასა“ (ფსალმ. 18,6).

ერის სინანულის, რწმენის ცრემლით წარმოქმნილი ბაზალე-
თის ტბა - „კარავი“, უფლის სახლის განსახოვნებაა. სამოთხის
მხატვრული მოდელია „ბაზალეთის ტბის“ წალკოტი. ამქვეყნიურ
სამოთხეში „მშვენიერი ხალხის“ მიერ „დაკარგული ედემის“ და-
ბრუნება და სულის ყვავილობა ბაზალეთის ტბის წალკოტში,
უფლის სავანეშია შესაძლებელი. ერის დაკარგული ნებელობის
აღდგენა, თავისუფლების მოპოვება უფლის წიაღში დაბრუნებით
არის შესაძლებელი. „ბაზალეთის ტბის“ „ყრმა“ არ არის ის ერო-
ვნული, „ფიზიკური“ გმირი, რომელიც ქვეყნის წინამძღოლობას
გასწევს. ის „უკვდავი სულია“, თამარის ეპოქის „ძღვევაჲ საკვი-
რველი“. ეროვნული გმირი კი ერის წიაღში უნდა იშვას, ქვეყნის
ტკივილითა და ცრემლით იკვებოს და არა საოცნებო წალკოტში
ესვენოს. მაშინ სად არის ერის გმირი? ამ კითხვაზე პასუხს თა-
ვად ლექსი იძლევა.

ბაზალეთის ტბის წალკოტი ღვთაებრივია. ამიტომაც იგი ხე-

ლუხლებელი და შეუვალი:

და ჯერ კაცთაგან იქ ჩასვლა
არავის გაუბედნია.

მითოსის მიხედვით, მისი შეხება მხოლოდ სათანადო უფლებით აღჭურვილს შეუძლია. ილია სწორედ ასეთ „ვაჟკაცსა სახელოვანსა“ დაეძებს:

ვისიცა ხელი პირველად
დასწვდება იმა აკვანსა!

სწორედ ბაზალეთის ტბიდან აკვნის ამომტანი გმირი გასწევს ერის წინამძღოლის დიდ მისიას. მას პირველს ეუფლება ჭეშმარიტება, არდავინყება „მამულისა ჩვეულებისაებრ სლვისა“ და უფლის წიაღში კვლავმიბრუნების აუცილებლობა. წმინდა გიორგის სახის მიბაძვით მან სიცოცხლის სამსხვერპლოდ მიტანით, უნდა გააღვიძოს „ზარგანხდელ ქრისტიანეთა“ ეროვნული ღირსებები, გამოაფხიზლოს მიძინებულნი, ერთ დულაბად შეკრას ერი და უფლის წიაღში დაბრუნების სურვილი სასიცოცხლო მოთხოვნილებად აქციოს. ასეთი უნდა იყოს ილიას „ვაჟკაცი სახელოვანი“, „ოქროს აკვნის“ პირველი მიმთავსებელი და „დამწვდომი“:

რომ წინ წარუძღვეს ჭეშმარიტება,
უკან რჩეს კვალი განათებული.
(„ქართულის დედას“).